

O liberalismo político e o contractualismo de Locke

1.- CONTEXTUALIZACIÓN

1.1. Histórica

A finais do século XVII, o parlamentarismo británico instaura unha nova monarquía constitucional que proclama: as liberdades individuais, a tolerancia relixiosa, a división de poderes, a liberdade de imprenta e a libre elección de parlamentarios. Paulatinamente Inglaterra vai desenvolvendo os valores da ideoloxía liberal que consolidan o capitalismo no seno dunha sociedade que se industrializa rapidamente enriquecendo a unha clase social e empobrecendo gravemente á outra. Inglaterra convértese na primeira potencia da nova europea liberal.

1.2. Cultural e filosófica

Locke é un empirista e un ilustrado. Entendemos por ilustración o movemento cultural, ideolóxico e político que se estende por toda Europa durante os séculos XVII e XVIII e por empirismo un movemento exclusivamente británico que prima o coñecemento empírico sobre a razón. Na liña empirista británica enmárcanse figuras como: Hobbes, Locke, Berkeley e Hume. Estes pensadores constitúen unha forte alternativa filosófica no campo epistemolóxico ao racionalismo imperante no continente de orixe cartesiana e establecen un novo modelo de coñecemento.

1.3. Contexto vital e produción filosófica de Locke

Locke (1632-1704) naceu en Bristol (Inglaterra) e estudou filosofía escolástica na Universidade de Oxford onde se licenciou en Medicina e onde exercerá como profesor toda a súa vida, alternando isto coa actividade política. Trasládouse a Francia onde mostrou interese pola filosofía de Descartes. En 1680 regresa a Inglaterra onde foi acusado dun escuro suceso de intrigas sendo obrigado a abandonar o país. Dende ese momento viaxa por Holanda, Francia e Alemaña, regresando finalmente a Inglaterra onde morre en 1704.

Os seus principais traballos son:

- *Ensaio sobre o goberno civil (1690):* aborda os conceptos fundamentais da súa filosofía política: presenta o estado de natureza e o paso ao estado de sociedade (a base do **Contractualismo**).

- . *Ensaio sobre o entendemento humano (1690).*

- . *Dous tratados sobre o goberno (1680-1690).*

2. PENSAMENTO POLÍTICO DE LOCKE

2.1. O contrato

Locke é un dos representantes do contractualismo (xunto con Hobbes e Rousseau) e o fundador do Estado liberal moderno. Entende o Estado como un pacto voluntario e non necesario entre o individuo e os gobernantes, no que o individuo sempre está por diante do estado, e afástase da visión clásica do Estado como algo natural e orgánico do que o individuo forma parte que tiña Aristóteles e que segue en Spinoza

ou Hegel. A nova visión do Estado forma parte do relato da modernidade e xustifica filosoficamente ao capitalismo.

2.2.- O estado de natureza

Previo ao contrato social que crea o Estado, os contractualistas postulan un estadio previo ahistórico ao que denominan: **estado de natureza**. Pero mestras Hobbes define ese estado de natureza como unha *guerra de todos contra todos* na que o individuo é malo por natureza, vive en constante perigo e teme pola propia vida. Locke pensa que o individuo non é malo e polo tanto ese estado previo ao contrato, non é a guerra total. Para o primeiro, neste estado non hai normas e impera só a lei do máis forte. Para Locke é un estado baseado na lei, na razón e na igualdade. Os homes, como seres racionais que son, xa teñen dereitos naturais inalienables previos ao contrato, son os dereitos da **lei natural**, que Locke deixa en tres: dereito á vida, a liberdade e a propiedade privada. Os individuos, nesa condición, son libres e gozaban do froito do seu traballo. O estado natural é un estado de liberdade e igualdade.

No seu estado natural Locke parte de dous principios que son a base do seu pensamento: a **igualdade natural** da que gozan os homes (que inclúe igualdade de oportunidades) e a **liberdade** (que non é sinónimo de caos e barbarie) porque o estado da natureza ten unha **lei da natureza** para rexelo, que obriga a todos: esa lei ensina a todos os homes que, sendo todos iguais e independentes, ninguén debe facer dano a outro na súa vida, saúde, liberdade ou posesións.

Nese estado natural no que os homes racionais só están limitados pola lei natural, carecen dunha **autoridade** que poida garantir ese dereito. Pero que pasa se algún home non cumpre esa lei? Como nun estado natural cada individuo é independente, **cada un é xuíz**, e ten dereito a facer cumprir a lei da natureza. O home ten o dereito e o poder de castigar para reparar e frear as accións dun criminal. Ademais, Locke considera que quen se desví da lei e da regra correcta convértese nunha "criatura nociva" e declárase en guerra contra a humanidade, contra a comunidade de homes racionais, e por tanto pode ser destruído como unha besta salvaxe.

2.3. A propiedade privada e o traballo dentro da lei natural

Locke era consciente da relación entre propiedade privada e poder. Defendía que só era cidadán aquel que tivera propiedade e non se lles debían conferir dereitos políticos aos que non tiñan propiedade. Isa é unha maneira de garantir a perpetuación do poder das clases benestantes. Por iso necesita xustificar a existencia da propiedade privada e a mellor maneira de xustificala e establecela como un dereito natural que **emana de Deus** como creador/propietario dos seres humanos e, á súa vez, cada ser humano é propietario lexítimo dos **froitos do seu traballo**. A existencia do Estado non é a orixe da propiedade privada, o Estado só a recoñece e a protexe. Establécese, pois, un feito significativo: **a propiedade privada é anterior ao Estado e por tanto ningún Estado pode ir contra ela**.

Estas ideas son a semente do capitalismo e do colonialismo: se o traballo é a orixe da propiedade, quedaba xustificado que o Imperio Inglés tivera o dominio sobre América, onde había "terra sen traballo" (colonos). De feito, a súa colonización resultaba ser un "acto civilizador".

2.4. O contrato social e a sociedade civil

Se o SH non é malo por natureza e o estado de natureza non é un estado de guerra total, por que o individuo firma voluntariamente o pacto do contrato? Locke sinala tres inconvenientes no estado da natureza que levan ao SH á formación dunha sociedade política:

- Falta dunha lei fixa aceptada por consentimento
- Falta dunha autoridade ou xuíz común para resolver as diferenzas
- Falta dun poder para apoiar e soste a sentenza cando é xusta e se deba cumprir

Os inconvenientes aos que se viron expostos debido ao exercicio irregular e incerto do poder que cada home ten para castigar as transgresións doutros fai que busquen refuxio segundo as leis establecidas polo goberno e busquen alí a preservación das súas propiedades. Isto é o que fai que cada un abandone o seu dereito de castigo individual e o ceda a unha soa persoa, designado para elo que exercerá o seu poder dentro das normas que a comunidade estableza e autorice para este fin. E nisto temos o dereito orixinal dos **poderes lexislativo e executivo**.

Así a liberdade do home transfórmase: da **liberdade natural** de estar libre de calquera poder superior na terra e non estar baixo a vontade ou autoridade lexislativa do ningún outro home e ter só a lei da natureza para gobernarse a si mesmo; á **liberdade na sociedade** que consiste en non estar baixo outro poder lexislativo agás o establecido por consentimento na nación, nin baixo o dominio de ningunha vontade ou restrición de ningunha lei, agás a que ese poder lexislativo decreta segundo a facultade que se lle outorgou a ela de confianza.

2.5. A distribución de poderes

A separación de poderes permite preservar a liberdade e organizar o sistema político. Locke elabora a teoría dos tres poderes que máis tarde Montesquieu perfeccionará e fará súa. Os tres poderes son:

. lexislativo: teno a sociedade exercido a través do Parlamento; o seu deber é salvagardar os dereitos naturais a través da potestade de legislar (facer leis). Estas leis son **leis positivas** en contraposición á **lei natural**.

, executivo e federativo: asumidos polo Estado ou o rei. O poder executivo está destinado a cumprir a lei positiva establecida mentres que o poder federativo está dirixido ás relacións internacionais (xestión da seguridade e o interese público no exterior).

O poder xudicial non aparece en Locke que o deixa subordinado ao poder executivo.

2.6. Os límites do estado

O poder político susténtase na confianza, polo que o goberno poderá ser disolto se non serve os fins para os que foi establecido. Por tanto o contrato (o Estado) é **revogable** en Locke a diferenza do de Hobbes que non tiña volta atrás. Cando pode e debe ser revocado?

- 1) cando a lexislatura está "alterada", é dicir, cando o gobernante impide a función do poder lexislativo ou modifica arbitrariamente o sistema electoral para fins executivos;
- 2) Cando o poder executivo descoide e abandone a execución das leis;
- 3) cando o gobernante ou o lexislador "actúan en contra do seu mandato", como cando adquiren un poder arbitrario sobre a vida, a liberdade e a propiedade dos individuos.

Nestes casos, a xente recupera a liberdade de valerse por si mesma: pode desvincularse dese goberno e formar outro. A disolución do goberno, a diferenza da tese de Hobbes, non implica a disolución da comunidade. Locke xustifica a rebelión, pero só despois dunha longa lista de abusos e non poucas xestións.

2.6. Tolerancia, Estado e relixión

Na obra *Carta sobre a tolerancia* (1689) acredita a separación entre relixión e goberno civil. As funcións do Estado, que son preservar e promover a sociedade civil, polo tanto, conceden ao Estado o deber de velar pola propiedade civil, pero en ningún caso debe impoñer unha crenza relixiosa.

3. REPERCUSIÓN DO PENSAMENTO POLÍTICO DE LOCKE

O pensamento de Locke inflúe na Revolución francesa a través dos escritos de Rousseau e na Revolución Americana. En canto á influencia teórica, Locke inflúe en Diderot, Rousseau e Kant (a través dos seus pensamentos liberais e na concepción da liberdade). Pero a influencia máis directa estivo en Montesquieu na súa defensa da división de poderes.

As ideas de Locke forman hoxe parte do sentido moral moderno, que ten entre as súas bases a idea de liberdades individuais, fundamentais e inalienables. Pero tamén son a semente do capitalismo moderno e do Estado mínimo.